

Guide för källskydd

Med anledning av att Högsta Domstolen har fällt tre medarbetare vid Göteborgs-Posten för brott mot tystnadsplikten, vill Journalistförbundet här ge några råd hur du som förtroendevald kan ge dina medlemmar råd om hur de bevarar källskyddet och undviker att bryta mot tystnadsplikten.

Målet (mål nr B 3594-14) gällde en intervju med en kvinna om en våldtäkt hon utsatts för. Kvinnans delvis täckta ansikte visades på bild. I artikeln återgavs hennes korrekta ålder, men namnet var fingerat.

Frilansfotografen som tog bilden, reportern som skrev texten och nattchefen som beslutade om publicering fälldes alla mot tystnadsplikten eftersom kvinnan ville vara anonym men trots det kunde kännas igen genom bilden och artikeln. Hon hade inte givit sitt samtycke till att bli identifierad och de tre medarbetarna hade varit oaktsamma genom publiceringen.

Utgångspunkten är att uppgiftslämnaren är anonym

Det är endast uppgiftslämnaren själv som kan bryta anonymiteten genom att acceptera att framträda med namn eller på annat sätt acceptera att han/hon kan identifieras.

Ett annat undantag från anonymiteten är att domstol kan besluta om att källskyddet ska brytas, vilket är sällsynt och omfattar mycket allvarliga brott.

Ansvarsdelen

Källskyddet och tystnadsplikten omfattar den som ”har tagit befattning med uppgiften”. Det gäller även frilansar.

Om du tagit del av en anonym uppgift får du inte vara oaktsam.

När en domstol bestämmer om du varit oaktsam tas alla omständigheter i det aktuella fallet med i bedömningen. Av GP-domen framgår följande:

”Om till exempel en uppgiftslämnare som skulle vara anonym godkänt att beskrivas med vissa personuppgifter i en artikel, kan det medföra att avslöjandet inte kan anses vara oaktsamt ifall det blev dessa uppgifter som ledde till att identiteten ändå blev känd.”

Men varje fall bedöms enskilt och HD skriver också att uppgiftslämnaren **inte** har ansvar för att förutse hur en beskrivning av honom/henne kommer att uppfattas vid en publicering. Ansvaret ligger hos den som ”tagit befattning med uppgiften”. Att din källa läst och godkänt text och bild är alltså ingen garanti för att du inte varit oaktsam.

HDs dom innebär exempelvis att ett fingerat namn innebär att källan inte givit upp sitt anonymitetsskydd. Det innebär att om du använder fingerade namn har du ansvar för källans identitet inte röjs.

Det kan ju hända att uppgiftslämnaren inledningsvis vill framträda med namn men sedan ändrar sig och vill vara anonym. Om du är det minsta tveksam vad intervjupersonen vill – fråga uppgiftslämnaren innan intervjun är avslutad och det ni då kommer överens om är det som gäller.

Utgivarrollen

TU har i ett brev efter domen till sina medlemmar föreslagit att ”om möjligt låta ansvarig utgivare fatta beslut om huruvida anonymitet kan och skall ges.”

Men tystnadsplikten är ingen exklusiv utgivarfråga. Utgivarens roll är att avgöra om uppgiften ska publiceras eller ej.

Om uppgiftslämnaren går med på att även utgivaren får ta del av uppgifterna, då omfattas både du och utgivaren av tystnadsplikten.

Om uppgiftslämnaren inte går med på det, då får du inte föra uppgifterna vidare.

Några praktiska råd

Bilder/film/video

- Tänk på en person kan kännas igen på grund av kläder, personliga egenskaper etc.
- På framför allt mindre orter kan bakgrunden i bilden avslöja var bilden är tagen vilket kan leda till att identiteten avslöjas.
- Om du exempelvis är frilans och inte kan påverka vilken bild som kommer att publiceras bör du bara skicka in de bilder/videoinslag där du är säker på att anonymiteten är garanterad. Detta även om uppdragsgivaren vill ha ”bättre, mer levande” bild men som kan leda till ett röjande av identiteten.
- Bilder som du tagit från webbplatser är ofta sökmotorindexerade av till exempel Google, och går därför att hitta genom att göra en så kallad ”reversed image search”. Det innebär att man istället för att söka bilder med ord söker bilder med matchande bilder. På så vis kan en person hitta din källa eller ditt kanske anonyma intervjuoffer genom att söka på bilden du fått från vederbörande.
- Digitala bilder innehåller så kallad EXIF-data, metainformation om när och hur bilden togs. Detta kan också ge ledtrådar till vem din intervjuperson är, var bilden har tagits och liknande, och bör därför tvättas bort om det kan vara känsligt. Det finns tjänster som tvättar bilder från EXIF-data, som du hittar via Google.

Intervjuer

Detaljer i en text/inslag, som exempelvis ålder, kan var och en för sig vara väsentligt för att göra texten intressant att läsa. Men ju fler detaljer, desto större möjligheter för en läsare att ”lägga pussel” och på det sättet förstå vem artikeln avser.

Citat/röst från uppgiftslämnaren kan innehålla ett språkbruk som kan kännas igen.

Spara material

Spara källskyddat material på ett sätt som bara du förfogar över.

Upphovsrättsliga aspekter

Om uppgiftslämnaren har gjort klart att uppgifterna bara lämnats för publicering för en viss titel, tar det kravet över eventuella uppgörelser om att publicera artikeln i andra titlar och/eller andra publiceringsformer. Källskyddet är garanterat i grundlag som gäller före såväl vanlig lag som kollektivavtal. En publicering utöver den första titeln kan medföra att källan avslöjas.

Lagtext:

Ur Yttrandefrihetsgrundlagen kap 2:

3 § Den som har tagit befattning med tillkomsten eller spridningen av en framställning som utgjort eller varit avsedd att ingå i ett radioprogram eller en teknisk upptagning och den som har varit verksam på en nyhetsbyrå får inte röja vad han därvid har fått veta om vem som är upphovsman till framställningen eller har tillhandahållit den för offentliggörande eller om vem som har framträtt i den eller lämnat uppgifter enligt [1 kap. 2 §](#).

Tystnadsplikten enligt [första stycket](#) gäller inte

1. om den till vars förmån tystnadsplikten gäller har samtyckt till att hans identitet röjs,
2. om fråga om identiteten får väckas enligt [2 § andra stycket](#),
3. om det rör sig om brott som anges i [5 kap. 3 § första stycket 1](#),
4. i den mån domstol, när det är fråga om brott enligt [5 kap. 2 §](#) eller [3 § första stycket 2](#) eller [3](#), finner det erforderligt att vid förhandling uppgift lämnas, huruvida den som är tilltalad eller skäligen misstänkt för den brottsliga gärningen är den till vars förmån tystnadsplikten enligt [första stycket](#) gäller, eller
5. i den mån domstol i annat fall av hänsyn till ett allmänt eller enskilt intresse finner det vara av synnerlig vikt att uppgift om identiteten lämnas vid vittnesförhör eller förhör med en part under sanningsförsäkran.

Vid förhör som avses i [andra stycket 4 eller 5](#) skall rätten noga vaka över att frågor inte ställs som kan inkräkta på tystnadsplikten utöver vad som i varje särskilt fall är medgivet. Lag (1998:1439).

Ur Tryckfrihetsförordningen kap 3:

3 § Den som har tagit befattning med tillkomsten eller utgivningen av tryckt skrift eller med framställning som var avsedd att införas i tryckt skrift och den som har varit verksam inom företag för utgivning av tryckta skrifter eller inom företag för yrkesmässig förmedling av nyheter eller andra meddelanden till periodiska skrifter får inte röja vad han därvid erfarit om vem som är författare eller har lämnat meddelande enligt [1 kap. 1 § tredje stycket](#) eller är utgivare av skrift som inte är periodisk.

Tystnadsplikten enligt [första stycket](#) gäller inte

1. om den till vars förmån tystnadsplikten gäller har samtyckt till att hans identitet röjs,
2. om fråga om identiteten får väckas enligt [2 § första stycket](#),
3. om det rör sig om brott som anges i [7 kap. 3 § första stycket 1](#),
4. i den mån domstol, när det är fråga om brott enligt [7 kap. 2 §](#) eller [3 § första stycket 2](#) eller [3](#), finner det erforderligt, att vid förhandling uppgift lämnas, huruvida den som är tilltalad eller skäligen misstänkt för den brottsliga gärningen har lämnat meddelandet eller medverkat till framställningen, eller
5. i den mån domstol i annat fall av hänsyn till ett allmänt eller enskilt intresse finner det vara av synnerlig vikt att uppgift om identiteten lämnas vid vittnesförhör eller förhör med en part under sanningsförsäkran.

Vid förhör som avses i [andra stycket 4 eller 5](#) skall rätten noga vaka över att frågor inte ställs som kan inkräkta på tystnadsplikten utöver vad som i varje särskilt fall är medgivet. Lag (1991:1470).

/ Pär Trehörning 2015-04-29

jurist/ombudsman, yrkesetik, tryckfrihet och öppenhetsfrågor
pt@sjf.se, 08-613 75 82